

TIIVISTELMÄ

Somalialaiset Helsingissä

At Home in Europe -projekti

21.11.2013

Somalialaiset Helsingissä on osa seitsemän kaupungin tutkimussarjaa, **Somalialaiset Euroopan kaupungeissa**, joka kuuluu Open Society Foundations -säätiön At Home in Europe -hankkeeseen. Hankkeessa tutkitaan somalialaistausten ihmisten elinoloja Amsterdamissa, Kööpenhaminassa, Helsingissä, Malmössä, Leicesterissä, Lontoossa ja Oslossa. Helsingin tutkimuksen toteutti Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitos.

Raportissa käsitellään Helsingissä asuvien somalialaisten kokemuksia keskittyen viiteen osa-alueeseen sekä laajempiin identiteetin, yhteenkuulumisen ja kanssakäymisen teemoihin. Vuoden 2012 joulukuusta helmikuun loppuun 2013 toteutettiin sidosryhmähaastatteluja kansallisella ja kuntatasolla sekä haastateltiin somalialaistaustaisia asukkaita. Raportti tarjoaa näkökulmia ja suosituksia kohderyhmän osallisuuden sekä eri asukasryhmien välisen luottamuksen parantamiseen.

Vaikka somalialaisten määrä Suomessa on verrattain pieni, heidän tulonsa 1990-luvun alkupuolen Suomeen oli merkittävä tapahtuma kansallisella tasolla. Somalialaisten turvapaikanhakijoiden saapumista Suomeen sekä sen käynnistämiä yhteiskunnallisia tapahtumia on kutsuttu nimellä "somalishokki", koska se oli toisen maailmansodan jälkeisen Suomen ensimmäinen kokemus suurten pakolaisryhmien vastaanottamisesta.

Väestö

Suomen väestö on suhteellisen homogeeninen. Vain alle viisi prosenttia asukkaista on ulkomaalaistaustaisia. Maahanmuuttajat ovat voimakkaasti keskittyneet pääkaupunkiseudulle. Somalialaistaustaiset ovat kolmanneksi suurin ulkomaalaisryhmä Suomessa. Heitä oli yhteensä 14672 henkilöä vuoden 2012 lopussa.

Hallinto

Suomessa vastuu maahanmuuttajien kotoutumisesta on jaettu valtion ja kuntien kesken. Helsingin kaupunki on kehittänyt kaupungin kotoutumispolitiikkaa keskittyen mm. asumiskysymyksiin, työllisyyteen, koulutukseen sekä vuorovaikutuksen rakentamiseen eri väestöryhmien välillä.

Identiteetti ja yhteenkuuluvuus

Tutkimuksen kohderyhmä on yhtä mieltä siitä, että Suomessa esiintyy voimakkaita kielteisiä asenteita somalialaisia kohtaan. Tämä luo tunteen erilaisuudesta ja saattaa johtaa poissulkemiseen laajemmasta yhteiskunnasta. Haastatellut kokivat että he tarvitsevat laajaa somalilyhteisöä saavuttaakseen hyväksyntää ja vahvistaakseen yhteisöön kuulumisen tunnetta. He kuvasivat kanssakäymistä valtaväestön kanssa tavanomaisesti kunnioittavaksi, mutta rajoittuneeksi. Kanssakäyminen on kuitenkin johtanut joihinkin hankkeisiin, jotka ovat edesauttaneet rakentamaan kestävämpiä ja merkityksellisempiä yhteyksiä ryhmien välillä.

Syrjintä ja häirintä

Vuonna 2009 tehdyssä EU-MIDIS:n, Euroopan unionin perusoikeusviraston vähemmistöjä ja syrjintää koskevassa tutkimuksessa ilmeni, että kaikista maahanmuuttaja- ja etnisistä ryhmistä somalialaiset Suomessa ovat kärsineet eniten syrjinnästä. Esimerkiksi kansallisessa tutkimuksessa Suomen somalialaiset ilmoittivat häirinnästä ja syrjinnästä kadulla, kaupoissa, poliisin taholta ja muissa paikoissa. Kohderyhmän mukaan nämä kokemukset lisäävät eriytymisen ja epävarmuuden tunteita.

Koulutus

Maahanmuuttajien määrä ja monimuotoisuus kouluissa lisääntyy. Somalialaiset ovat suurimpia maahanmuuttajaryhmiä erityisesti päiväkodeissa ja peruskouluissa. Heidän määränsä laskee kuitenkin ja korkeakouluissa on vain hyvin vähän somalitaustaisia. Tutkimustulokset viittaavat siihen, että somalialaisten lasten koulumenestys on heikompi kuin muiden oppilasryhmien. Tämä asia heijastui myös käsillä olevan tutkimuksen aineistossa. Somaliankieliset vanhemmat kokivat, että heidän lapsiaan sijoitetaan suomea toisena kielenä opiskeleviin ryhmiin riippumatta suomen kielen taidosta, ja vanhemmat pelkäsivät, että tämä rajoittaa lasten jatkokoulutusmahdollisuuksia. Haastattelussa tuli esiin myös kokemuksia rasismista ja syrjinnästä kouluissa.

Työllisyys

Työllisyyteen liittyvät ongelmat olivat yksi tutkimukseen osallistuneiden somalitaustaisten keskeisimpiä huolenaiheita. Näkemyksenä oli, että syrjintä vaikuttaa somalialaisten työnsaantiin Suomessa. Tätä tulosta tukevat myös työllisyyttä käsittelevät tutkimukset. Naiset kohtaavat työnhaussa erityisiä ongelmia, eivätkä heille suunnatut työllisyyspoliittiset toimenpiteet ole osoittautuneet erityisen tuloksellisiksi. Työnsaantivaikeudet koettiin

suurimpana esteenä sille, että somalitaustaiset olisivat voineet tuntea itsensä kotoutuneiksi suomalaiseseen yhteiskuntaan. Riittämätön kielitaito on esteenä työsaannille, mutta koettiin myös, ettei erinomainenkaan kielitaito riitä takaamaan työn saantia.

Asuminen

Helsingin kaupungin asuntopolitiikka on tuottanut hyviä tuloksia asuinalueiden eriytymiskehityksen ennaltaehkäisyssä. Samalla kun Helsinki muuttuu monimuotoisemmaksi, eri kaupunginosien väliset sosioekonomiset erot uhkaavat kuitenkin kasvaa. Maahanmuuttajien asuttamisessa on noudatettu hajasijoittamisen strategiaa. Somalialaiset tuntevat olonsa turvallisemmaksi alueilla, joissa he muodostavat suuremman ryhmän. Kohderyhmän osallistajat raportoivat monenlaisia mielipiteitä asumistilanteestaan. Jotkut olivat tyytyväisiä yhteisöllisyyteen, asuntojen laatuun ja palveluiden saatavuuteen, kun taas toiset ilmaisivat huolensa rasistisista rikoksista ja eristäytyneisyydestä.

Sosiaali -ja terveystalvet

Huolimatta somalialaisten heikkoon terveydentilaan viittaavista tutkimustuloksista somalialaiset ovat tyytyväisiä elämänlaatuunsa. Jotkut tutkimukseen haastatellut ilmaisivat huolensa suomalaisten ja somalialaisten erilaisesta suhtautumisesta terveydenhuoltoon samoin kuin viestintäongelmista terveydenhuollon henkilökunnan kanssa. Yleisesti ottaen kohderyhmä piti suomalaisen terveydenhoidon tasoa hyvänä. Mielenterveyspalveluiden käyttö somalialaisten maahanmuuttajien keskuudessa on edelleen hyvin vähäistä huolimatta siitä, että yhteisön edustajilla on paljon traumaattisia kokemuksia.

Turvallisuus

Haastateltujen mielipiteet jakautuivat koskien Helsingin yleistä turvallisuutta. Jotkut kehuivat lähiöidensä turvallista ilmapiiriä, toiset taas mainitsivat poliisin rasistisen profiloinnin ongelmana. Erityisesti naiset kertoivat toistuvasta häirinnästä kaduilla. Tutkimukset osoittavat, että somalialaiset ilmoittavat harvoin rikoksista viranomaisille, ja joissain tapauksissa kuvailtiin tilanteita, joissa poliisin ei kuvailtu käsitelleen rikostapauksia asiaankuuluvasti.

Osallistuminen ja kansalaisuus

Noin 40 prosenttia Suomessa asuvista somalialaisista on saanut Suomen kansalaisuuden. Eräs haastateltu koki, että : "kansalaisuus ei usein muuta mitään, täällä katsotaan vain alkuperää". Toisin sanoen kansalaistumisen merkitys jää usein vähäiseksi ajatellen integroitumista yhteiskuntaan. Somalien osallisuutta on pyritty edistämään järjestöyhteistyöllä, ja Helsingissä toimiikin monia somalijärjestöjä. Järjestöt hyötyisivät valmiuksiensa kehittämisestä ja pyrkimyksistä yhdistää voimia yhteisten asioiden hyväksi. Kunnallisvaaleissa on ollut somalitaustaisia ehdokkaita, ja viimeksi vuoden 2012 vaaleissa somalialainen naispuolinen valtuutettu valittiin uudelleen Helsingin kaupunginvaltuustoon.

Median rooli

Maahanmuuttajayhteisöt esiintyvät rajoitetusti mediassa, ja tutkimuksissa on ilmennyt huolta, että somalialaisten edustus mediassa saattaa tuottaa stereotyyppioita. Tutkimukset ovat osoittaneet, että mediahuomio kohdistuu usein negatiivisiin aiheisiin, kuten rikollisuuteen ja konflikteihin, eikä maahanmuuttajien ääntä kuulla valtaehdistössä.

Suosituksset

On huomattava, että tutkimuksen kohderyhmän keskuudessa kokemukset jokapäiväisestä elämästä Helsingissä vaihtelivat hyvin paljon. Jotkut kehuivat hiljaista ja turvallista ympäristöä ja toiset kamppailivat eristäytyneisyyden ja työttömyyden kanssa. Kokemukset vaihtelivat selvästi riippuen sukupuolesta ja sukupolveista. Olisi kiinnitettävä huomiota toisen sukupolven somalialaisiin Suomessa ja varmistettava, että he pystyvät tuntemaan kuuluvansa Helsinkiin ja että heillä on samat menestymisen mahdollisuudet kuin kenellä tahansa muulla Suomen väestöön kuuluvalla. Kotoutumisen edistämiseksi tehtyä työtä olisi laajentaa. Kansalaisyhteiskunta on aktiivinen, mutta myös hyvin hajanainen.

1. Valtion, Helsingin kaupungin ja muiden viranomaisten tulisi lisätä tietoisuutta osallisuuden parantamisen merkityksestä, suomalaisen yhteiskunnan monimuotoistumisesta ja uusien identiteettien moninaisuudesta. Esimerkiksi Helsingin kaupunki voisi koota julkisia ja yksityisiä tahoja edustavan työryhmän arvioimaan ja laatimaan julkaisuja, verkkosivustoja, ilmoituksia ja muuta kuvamateriaalia kaupungin hallinnolle ja muille julkisille toimijoille. Ryhmän tulisi arvioida nykyisiä materiaaleja ja laatia ohjeistukset ja toimintatavat siitä, kuinka Helsingin moni-ilmeisemmäksi muuttunutta väestöä kuvataan ja edistää näin myönteistä kuvaa myös vähemmistöyhteisöistä.
2. Koulutuksen rooli on keskeinen mahdollisuuksien tarjoajana, ja edellytys sille, että jokainen voi toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä. Laadukas koulutus on vakauden ja sosiaalisen koheesion ehto. Tutkimustiedot viittaavat siihen, että somalialaiset edistyvät heikommin koulutusurilla kuin muut väestöryhmät, varsinkin korkea-asteen opinnoissa. Opetussektorin ja Helsingin kaupungin tulisi tutkia, mitkä mahdolliset rakenteelliset syyt vaikuttavat somalialaisten alisuoriutumiseen koulutusurilla. Tulisi tarjota räätälöityjä ratkaisuja kaikille niille väestöryhmille, joissa nuoriso on aliedustettuna keski- ja korkea-asteen koulutuksessa, mikä puolestaan mahdollistaisi jatko-opinnot ja etenemisen työelämään. Opinto-ohjauksen ja tiedotuksen eri koulutusvaihtoehtoista ja niiden jatkopoluista oppilaille ja heidän vanhemmilleen tulisi alkaa jo paljon ennen viimeistä peruskoululuokkaa.
3. Valtion työhallinnon tulisi kiinnittää erityistä huomiota niihin ryhmiin, jotka kohtaavat erityishaasteita työmarkkinoilla. Tällä hetkellä Aluehallintoviraston, eli AVI:n työturvallisuus- ja työterveysosastot seuraavat, kuinka syrjintää kieltävää lakia noudatetaan työmarkkinoilla. Tämä tehtävä tulisi siirtää jollekin toiselle valtiolliselle elimelle, joka pystyy takaamaan läheisemmän yhteistyön eri maahanmuuttajayhteisöjen kanssa.

YHTEYSTIEDOT

Lisätiedot suosituksista sekä At Home in Europe -projektista:

Klaus Dik Nielsen, Advocacy Officer, At Home in Europe -projekti

Open Society Initiative for Europe

+44 (0) 207 031 1714

+44 (0) 791 769 5286

klausdik.nielsen@opensocietyfoundations.org

OPEN SOCIETY FOUNDATIONS

THE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS WORK TO BUILD VIBRANT AND TOLERANT DEMOCRACIES WHOSE GOVERNMENTS ARE ACCOUNTABLE TO THEIR CITIZENS. WORKING WITH LOCAL COMMUNITIES IN MORE THAN 70 COUNTRIES, THE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS SUPPORT JUSTICE AND HUMAN RIGHTS, FREEDOM OF EXPRESSION, AND ACCESS TO PUBLIC HEALTH AND EDUCATION.

